

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

Berislav Majhut

JOSIP KOZARAC U HRVATSKOJ DJEČJOJ KNJIŽEVNOSTI¹

dr. sc. Berislav Majhut, Učiteljski fakultet, berislav.majhut@ufzg.hr, Zagreb

prethodno priopćenje

UDK 821.163.42.09-93 Kozarac, J.

rukopis primljen: 8. 5. 2017.; prihvaćen za objavljivanje: 28. 9. 2017.

U radu se obrađuju dvije isprepletene teme: prvo, pripadaju li Priče djeda Nike dječjoj književnosti i, drugo, na koja se pripovjedna djela Josipa Kozarca zapravo odnosi naslov Priče djeda Nike.

Tradicionalno Priče djeda Nike smatraju se dijelom dječje književnosti premda nije provedeno temeljito propitivanje razloga za takav stav. Usto se i prve dvije objavljene verzije Priča djeda Nike toliko razlikuju da je ona objavljena u Pučkim novinama za trećinu duža od one otisnute 1880. kao knjiga u nakladi Mučnjaka i Senftlebena.

Priče djeda Nike postaviti će se u kontekst hrvatske dječje književnosti i nastojati locirati njihovo mjesto u povijesti hrvatske dječje književnosti.

Ne samo da je došlo do ozbiljnog razilaženja u verzijama Priča djeda Nike objavljenim u periodici i monografiji već će se tragom nekih svjedočenja suvremenika utvrditi kako je i sam Kozarac bio spreman dio svojih djela u rukopisu namijeniti dječjoj čitateljskoj publici.

Ključne riječi: *moralistička pripovijetka; poučno pripovijedanje; poučna pripovijetka; dječja književnost 19. stoljeća*

Ovaj rad, posvećen *Pričama djeda Nike* Josipa Kozarca, bavit će se prije svega dvjema temama: prvom, pripadaju li *Priče djeda Nike* dječjoj književnosti, i, drugom, na što se točno misli kad se kaže *Priče djeda Nike*, naime na

¹ Ovaj je rad financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom BIBRICH (UIP-2014-09-9823).

koja se sve Kozarčeva pripovijedanja, osim onih u monografiji *Priče djeda Nike*, potencijalno odnosi taj naslov.

Prva je tema pitanje pripadnosti *Priča djeda Nike* dječjoj književnosti. Pripadnost nekog teksta dječjoj književnosti u manjoj je mjeri pitanje postojanja nekog posebnog svojstva koje bi takav tekst trebao imati a više je propitivanje uklopljenosti djela u povijest² dječje književnosti. Teško ćemo u *Robinsonu Crusoeu* naći svojstvo koje ga čini djelom dječje književnosti. Ipak, *Robinson Crusoe* je odigrao toliko važnu ulogu u razvoju dječje književnosti da je njegova pripadnost i dječjoj književnosti posve neupitna. *Robinson Crusoe* je inspirirao brojne robinzonade koje predstavljaju temelj dječjeg pustolovnog romana. Ukratko, želimo li utvrditi pripada li neki tekst dječjoj književnosti kao i njegovo mjesto unutar dječje književnosti morat ćemo, umjesto traženja u njemu tajanstvenog sastojka dječjeg pripovijedanja, postaviti ga u književnopovijesni kontekst iz kojeg će nam jedino biti moguće iščitati pripada li taj tekst uopće dječjoj književnosti kroz njegovo nasljedovanje prethodnika te kroz utjecaje na književna djela koja mu slijede.

Tako, trenutno, imamo sljedeću situaciju: kada se u povijestima ne-dječje hrvatske književnosti govori o Josipu Kozarcu onda se o *Pričama djeda Nike*, ako se uopće i spomenu³, piše tek na rubu teksta posvećenog njegovu književnom opusu, kao da se govori o nekom kuriozumu, dijelu književnikova stvaralaštva s kojim se ne zna što točno započeti, kao o nekom repiću koji se ne može sakriti ali koji se opet ne može ostaviti samo tako nezgodno viriti (usp. Ježić 1944: 297; Jelčić 2004: 251; Šicel 2005: 169).

S druge strane, ako pak uzmemo u ruke koju povijest hrvatske dječje književnosti onda se opet o prinosu Josipa Kozarca govori kao o nečemu što zapravo i ne pripada području dječje književnosti pa se traže putovi i

---

² Većina povjesničara smatra kako dječja književnost, kao društveno relevantna pojava, nastaje sredinom 18. st. Povijesti engleske dječje književnosti kao početak uzimaju djelovanje nakladnika Johna Newberya (1713. – 1767.). Dakle, dok se postojanje književnosti za odrasle mjeri u tisućama godina dječja književnost ima jedva dva i pol stoljeća. Osim toga, dječja književnost ne slijedi ritam i korak književnih razdoblja književnosti za odrasle. Zato se mora govoriti o relativno, od ne-dječje književnosti, autonomnoj povijesti nacionalnih dječjih književnosti.

³ Barac 1963: 185–187, Frangeš 1987: 200–202, Novak 2003: 248 i Brešić 2015 ne spominju *Priče djeda Nike*.

načini kako bi ga se zaobišlo budući da je odviše značajan da bi ga se samo tako previdjelo.

U odgovoru na dva ključna pitanja ovoga rada morat ćemo skakati s teme na temu jer se jedino tako moguće probiti kroz gusto šipražje komentara koji ovijaju *Priče djeda Nike* već više od sto godina.

Prije svega, među suvremenim povjesničarima dječje književnosti ne postoji slaganje oko širine opusa Josipa Kozarca namijenjenog djeci. Dok Milan Crnković⁴ i Muris Idrizović (Idrizović 1984: 60–61) smatraju kako takvo određenje obuhvaća *Priče djeda Nike*, nekoliko pjesama i jednu crticu objavljene u *Smilju*, Stjepan Hranjec piše:

S obzirom na poetiku dječje književnosti, poglavito onu iz Kozarčeva vremena i s obzirom na tekstove koje je sam Kozarac smatrao „dječjima”, njegov bi doprinos hrvatskoj dječjoj književnosti bio u pjesmama te u pripovijetkama Moj djed, Tri dana kod sina, Rodu u pohodu, Slavonska šuma, u crtici Priegor i kao posebna cjelina Priče djeda Nike. (Hranjec 2009: 353)

Dakle, razmatramo obimom neveliko djelo koje ne zauzima više od desetine objavljenog opusa Josipa Kozarca. U obzoru našeg razmatranja držat ćemo se samo prozne književnosti.

Ipak, neke same po sebi očigledne stvari, kao da žele biti dodatno objašnjene. Baš kao i njegov vršnjak Vjenceslav Novak, i Josip je Kozarac ušao u književnost kroz dječju književnost: prve svoje književne radove namjenjuje dječjoj publici. Obojica su skromni i svjesni svoje pozicije književnog početnika i zato se odlučuju za književnu vježbu u lakšoj vrsti, u onome što se u to vrijeme smatralo manje zahtjevnim, u dječjoj književnosti. Dječja književnost je vježbalište, ili, kako kaže Kozarac:

One su moja prva škola, moje prvo vježbalište, i što god sam kasnije napisao, ništa mi nije onako lako teklo iz pera kao one. (Kozarac 1997: 403)

Dodatna pogodnost vježbanja na terenu dječje književnosti je da se sve ipak zbiva u nekom drugom, ne posve ozbiljnom književnom području, pa će, u slučaju neuspjeha, i književni ego patiti manje, a pri tome će i dalje

---

⁴ Milan Crnković navodi da je do kraja 19. stoljeća Josip Kozarac u *Smilju* objavio devet pjesama (Crnković 1978: 58) te crticu *Priegor* u *Smilju* 7, 1878–79, 9 (Crnković 1978: 126).

ostati mogućnost kretanja praktički iz početka u odrasloj književnosti. Novak objavljuje 1881. u Senju, u vlastitoj nakladi, roman za mladež *Maca: pripoviest iz bosanskoga života* dok je Josip Kozarac 1877. u *Pučkim novinama* počeo objavljivati svoje *Priče djeda Nike*. No, daleko od neuspjeha, Kozarcu su *Priče* donijele književno ime. Kao ilustracija toga može poslužiti sljedeća zgoda: Josip Milaković, pjesnik i urednik časopisa *Hrvatska omladina*, čuvši u Kutini gdje je službovao kao učitelj kako je Kozarac, pisac *Priča djeda Nike*, zaposlen kao šumar u Lipovljanima smjesta mu kreće u posjet kolima ne žaleći ni truda ni troška:

Ali jednog dana dočuh odjednom, e je u mom komšiluku u Lipovljanima šumarom poznati pisac „Priča djeda Nike”. Već prve nedjelje uzeh kola, te ajde njemu u posjete, ne bi li i od njega dobio koji literarni prinos. (Milaković 1910: 141)

Nadalje, percepcija književnih djelatnika vremenski bližih Kozarcu morala se ipak znatno razlikovati od naše. Jer dok su nama suvremeni kritičari skloni prešutjeti dječju dimenziju priča Josipa Kozarca, u, tada najvećoj i najvažnijoj, nakladničkoj kući Kugli, 1927. pokrenuta je edicija jeftinih broširanih svezaka za djecu naslovljena *Pripovijesti djeda Nike*. U tom nakladničkom nizu objavljivali su djela raznih autora od Julesa Vernea do Verke Škurle Ilijić. Tim je nizom Kugli želio parirati poplavi izdanja namijenjenih djeci u jeftinim svescima drugih nakladnika. U Kugliju⁵ su morali pažljivo razmotriti što im sve donosi takav naziv serije i posve sigurno ga nisu uzeli, a da nisu razmislili kako će iskoristiti kapital sjećanja čitateljske publike⁶.

Dakle, na temelju ovih impresija čini se kako su spona dječje književnosti i književnog djela Josipa Kozarca puno čvršće nego što bi se to inače bilo spremno priznati.

Priče djeda Nike prvi puta su objavljene u *Pučkim novinama: časopisu za gospodarstvo, obrt i domaći život*. *Pučke novine* objavljivane su u nakladi knjižare Mučnjaka i Senftlebena, a urednik im je bio Ljudevit Tomšić. U prvom broju ovako je precizirana njihova zadaća:

⁵ Tek nekoliko godina kasnije Kugli je objavio i *Sabrana djela* Josipa Kozarca.

⁶ Andrija Maurović je više svezaka opremio omotnom ilustracijom s motivom starca iz puka koji ispod krošnje stoljetnog hrasta pripovijeda djeci i odraslima. Time je nakladnik Kugli želio dodatno naglasiti svoje pozivanje na Kozarčeve priče. Usp. Majhut i Franić 2009., osobito str. 135.

Prva je dakle svrha „Pučkim novinam” ta, da u narodu učvrste ljubav do čitanja, da ugodnim i lahkim načinom i niže razrede našega pučanstva upoznavaju sa svim, što bi isti kao naobraženi ljudi znati imali. (Pučke novine, 1, 1: 1)

Valja svakako pripomenuti kako su i nakladnik, to jest knjižara Mučnjak i Senftleben, kao i urednik Ljudevit Tomšić, ne samo vrlo dobro upućeni u suvremenu hrvatsku dječju književnost nego i sami vrlo aktivno sudjeluju u njezinu objavljivanju.

Pučke novine su izlazile jedanput tjedno (subotom ujutro) od 6. siječnja 1877. tijekom tri i pol godišta do broja 30. (u četvrtom tečaju) 24. srpnja 1880.

Priče djeda Nike izlazile bi povremeno u jednom, dva ili tri broja za redom i s dugačkim stankama između pojavljivanja.

Priče djeda Nike objavljene su prvi puta u 13. broju časopisa i nastavile su povremeno izlaziti u dvadeset brojeva sve do posljednjeg nastavka u 24. broju četvrtog tečaja.

Tih dvadeset nastavaka nije, dakle, izlazilo u kontinuiranom slijedu. Već je na kraju prvog nastavka (u 13. broju časopisa), to jest onoga što će u budućoj knjizi biti sredina prvog poglavlja, pisalo „Svršit će se”, a na početku drugog nastavka (u 14. broju časopisa) pisalo je „Svršetak”. I taj nastavak je završio onime što će kasnije u knjizi biti kraj drugog poglavlja.

Idući puta *Priče djeda Nike* pojavile su se, dva i pol mjeseca kasnije, u 25., 26. i 27. broju *Pučkih novina*. I opet je u 27. broju pisalo: „(Svršetak)”, pa je čitatelj lako mogao protumačiti da je s *Pričama djeda Nike* gotovo i da se više neće pojavljivati. No, *Priče djeda Nike* opet su se pojavile nakon dva i pol mjeseca, u broju 37.

Priče djeda Nike pojavljuju se u prvom tečaju u četiri navrata, u drugom u tri navrata, u trećem u dva i u četvrtom u tri. Ukupno su se, dakle, *Priče djeda Nike* pojavile u dvanaest navrata i u dvadeset brojeva (usp. Kaminski 1987: 28).

Nameće se utisak da se tijekom cijelog objavljivanja *Priča djeda Nike* ostavljala mogućnost da upravo objavljeni nastavci budu i posljednji nastavci pripovijedanja te da se ugovor s urednikom *Pučkih novina* svakim nastavkom iznova produljuje. Ali to onda implicitno znači i to da niti jednu priču ne možemo smatrati pričom kojom se *Priče djeda Nike* zaokružuju i dovršavaju.

Monografija *Priče djeda Nike* iz 1880. obuhvaća samo prvih deset poglavlja otisnutih u *Pučkim novinama* 1877., 1878. i 1879.⁷, pa su izvan knjige ostala tri poglavlja *Priča djeda Nike* objavljena u *Pučkim novinama* u prvoj polovici 1880. godine. U Viencu će 29. svibnja 1880. izaći osvrt na knjigu *Priče djeda Nike* a tek će dva tjedna kasnije (12. lipnja 1880.) izaći posljednja *Priča djeda Nike* objavljena u *Pučkim novinama*.

Svako poglavlje je jedna zaokružena priča. Oko prvih samostalnih priča postoji relativno opširno okvirno pripovijedanje. Dok su likovi za svaku samostalnu priču zasebni, likovi u pripovijedanjima koja ih uokviruju uvijek su manje-više isti: djed Niko i „mi-djeca.” U tim okvirnim, zajedničkim pripovijedanjima naznačuju se okolnosti u kojima djed Niko pripovijeda.

Milan Crnković dovodi u pitanje jesu li taj *narratee*⁸, kojem se obraća djed Niko, uistinu „djeca” pa onda, posljedično, dovodi u sumnju i pripadnost zbirke dječjoj književnosti – kao da je taj *adresat* upravo onaj karakteristični čimbenik koji određuje pripada li djelo dječjem pripovijedanju. Crnković kaže:

Doduše, Kozarčeva knjižica nema u podnaslovu uobičajene fraze: za mladež, hrvatskoj mladeži, odraslijoj mladeži, ali se u pričanju djed Niko neprestano obraća djeci. No, s druge strane, i tu Kozarčevu djecu treba uzeti s rezervom: za 70-godišnjeg djeda djeca su i momčići i snaše, kako se to izričito spominje na jednom mjestu; u njegovoj slušalačkoj publici raznolike dobi nema, čini se, jedino male djece. Kao što u njega „djeca” nisu djeca, tako ni njegove „priče” nisu priče, nego pričanja, pouke djeda Nike.⁹
(Crnković 1978: 145)

⁷ Novo izdanje *Priča djeda Nike* i druga djela izašlo je 1939. u nakladi St. Kuglija kao IX. svezak *Sabranih djela Josipa Kozarca* i sadržajem se nije razlikovalo od izdanja iz 1880.

⁸ Pojam je u naratološka istraživanja 1973. uveo Gerald Prince. Biti ga prevodi kao “naslovljenik pripovijedanja” (Biti 1997: 44). Za primjenu u dječjem romanu (v. Majhut 2005. osobito str. 91–99). *Narratee* je instanca u komunikacijskom kanalu kojoj pripovjedač upućuje svoje pripovijedanje. On može biti lik (kao što je to ovdje slučaj) ali i ne mora. Nizom svojih svojstava on prisiljava pripovjedača da svoje pripovijedanje oblikuje na način da bude razumljivo *narrateeu*. Chatman ga vidi kao *relay* kojim implicitni autor upravlja pozicijom stvarnog čitatelja kako bi on zauzeo prikladan stav koji odgovara u tekstu upisanom stavu implicitnog čitatelja (usp. Chatman 1989: 150). Zato Crnković smatra da nam određenje *narrateea* može ukazati na to je li djelo upućeno dječjoj čitateljskoj publici. Ako dokaže da *narratee* nisu likovi djece već svi oni koji starcu od sedamdeset godina mogu izgledati kao djeca, time će nepobitno utvrditi kako implicitni čitatelj *Priča djeda Nike* nisu djeca nego odrasli.

⁹ Slično tvrdi i Hranjec (2009: 360).

S takvim određenjem *narrateea*, kao već odraslih momaka i djevojaka, ne možemo se složiti jer ono proturječi samom Kozarčevom pripovijedanju. *Adresat* pripovijedanja su, u najvećem dijelu okvirnog pripovijedanja, izrijekom „mi-djeca”. Poblježe je taj *narratee* „mi djeca” određen na nekoliko mjesta:

I nas četvero djece opet se našlo i skupilo, ako i je snijeg zagruvao. Baš krunimo kukuruze, dobacujemo se sa zrnom, gradimo od čokoća kule i gradove. A ko to ravna naš posao, ko nas nemirne umiruje, jer zaista sami ne bi mnogo uradili, a ne vjerujem, da bi i jedan prozor do noći čitav ostao!?! Ko je tuj vođa i kolovođa? Ko drugi, već djed Niko?... (Kozarac 1939: 26)

Dakle, nedvojbeno se radi o četvorici dječaka dovoljno odraslih da krune klipove kukuruza ali posve zaigranih i nesposobnih za ozbiljan i usredotočen rad. Očito, ne radi se o dobi momčića i snaša nego djece (deseto- ili jedanaestogodišnjaka). I dalje u tekstu nalazimo potvrde o dobi *narrateea*:

Izađosmo van. Otrkasmio još časom na sklizanku, posklizasmio se sva trojca jedan put, dva put – treći put ljosnusmo svi o led.

– Do tri puta Bog pomaze! viknusmo sva četvorica djedu Niki, koj nas na prozoru gledao.

Turobno odosmo svaki sebi misleć, koliko je šiba majka pripravila – radi zakaljanih gaća!... (Kozarac 1939: 48)

A kada se u okvirnom pripovijedanju i spominju „snaše” kao *narratee* onda je to zajedno, ali i u podređenom položaju, prema *narrateeu* „djeci”:

Pa što da vam govorim dulje o toj djeci, skrenu djed Niko malko s puta, to sam i onako samo vama, lopovi mali, za volju činio; vi ste veseli, a? A gle! snaše zijevaju! Čekaj malko, čekajte! preskočiću jedno desetak godina, pa će bit i snašicama malko ugodnije. (Kozarac 1939: 91)

U navedenom citatu djed Niko je pričao za volju svojih dječjih slušača priču o dvoje djece i njihovoj igri, i pri tome, zanemario interes snaša koje su ga slušale i koje bi radije što čule o udvaranju i ženidbi, to jest o temi koja će se u pripovijedanju zbiti desetak godina kasnije. A tih deset godina razlike u vremenu teme odgovara i desetak godina razlike u dobi slušača.

Isprva su u *Pričama djeda Nike* pripovjedne margine koje uokviruju svaku samostalnu priču relativno obilne. Često lik ili situacija iz okvirnog pripovijedanja služi kao poticaj djedu Niki za pripovijedanje: u prvoj priči djed Niko nadzire vršidbu na dva gumna. Na jednom ljudi skladno rade, a na drugom se svađaju. To biva poticaj da djed Niko ispriča priču o nesložnoj braći. U petoj pripovijesti (u knjizi u petom poglavlju) župnik djeci dijeli novčiće, a djed Niko na to ispričava župnikovu životnu priču. Dapače, u prvim, najranijim pričama djeda Nike pripovijedanje zna zastati i usred radnje pa na časak opet na površini pripovijedanja provire djed Niko i njegovi slušatelji. Međutim, kako pričanja odmiču tako i ta okvirna pripovjedna margina biva sve manja i sve tanja pa, primjerice u devetom poglavlju (devetoj samostalnoj priči), posve izostaje i na početku i na kraju priče. Slično će se postupiti i u posljednje tri priče koje nisu uvrštene u monografiju *Priče djeda Nike*.

Okvirna pričanja u *Pričama djeda Nike* uvijek osiguravaju pripovjednu sadašnjost. U odnosu na tu sadašnjost priče djeda Nike sele su u bližu ili dalju prošlost ali nikada dalje od neposrednog životnog iskustva sedamdesetogodišnjeg starca. Naprotiv, točne geografske lokacije nema: nikada ne saznajemo niti jedan geografski lokalitet, tek smo sigurni da se sve radnje priča odigravaju u Slavoniji. To već samo po sebi ukazuje na „pouku s umišljajem”: autor je unaprijed odustao od lokalizacije ne bi li osigurao što većem broju čitatelja mogućnost identifikacije radnje upravo s njihovim dijelom Slavonije.

U *Autobiografiji* Josip Kozarac piše:

U Beču mi se otvorio novi svijet; otrgnut od prirode, bacio sam se na knjige, na one knjige, koje sam maloprije toliko mrzio. Na jednoj strani bila preda mnogom bogata naša školska knjižnica sa stotinama šumarsko-gospodarstvenih novina, na drugoj strani pak bogati izlozi bečkih knjižara sa najnovijim sjajnim izdanjima svjetske literature od Shakespearea do Turgenjeva. Ovamo teško shvatljivi šumarsko-matematički njemački autori, a onamo Shakespeare i Molière ležali jedan do drugoga na mom stolu. Naoko dvije skrajnosti, a ipak su te dvije skrajnosti u duši mojoj jedna drugoj ne samo ruku pružale, nego se i popunjavale.

Tako je došlo, da sam ovamo pisao Priče djeda Nike, male gospodarstvene crtice u obliku pripovječica, a onamo opet komediju u jambskim stihovima Tartufov unuk, koja je izašla u sveslavenskom almanaku, što su ga god. 1878. slavenski đaci izdali u Beču.

Priče djeda Nike bile su prvi plod mojih mladalačkih doživljaja u prirodi, koji su tek sada, kad je u njih pao kvasac narodno-gospodarstvenih i prirodnih nauka, počeli dobivati živi oblik. (Kozarac 1997: 403)

Dobrim dijelom, dapače izgleda i najvećim dijelom, *Priče djeda Nike* nastajale su u Beču – Kozarac je nastupio u šumarsku službu u jesen 1879. On sam detektira dva glavna utjecaja lektire na svoje književno stvaralaštvo: *Tartufov unuk* naslanja se na lektiru dramskih klasika, a *Priče djeda Nike* na „kvasac narodno-gospodarstvenih i prirodnih nauka”. Upravo ta gospodarstvena komponenta i jest ono novo što je Kozarac svojim pripovijetkama donio u hrvatsku dječju književnost.

Općenito, Kozarac nije imao sjajno mišljenje o onodobnoj produkciji dječje književnosti. U *Mrtvim kapitalima* Vinko, koji je napustio gimnaziju i odlučio se predati praktičnom upravljanju imanjem, kataloški nabroja što mu je sve škola donijela i, još više, što mu nije donijela za užurbani gospodarski život devetnaestoga vijeka:

Vinku se je dosadanji život prikazao pustim ništavilom, jer od svih gimnazijalnih godina ostala su mu jedina četiri početna računa koje je sada mogao upotrijebiti, i ništa više. Bar da su mu pribavili pravi dojam o svijetu kakav uistinu jest; mjesto da su ga učili potrepštine i zahtjeve devetnaestoga vijeka, utuvljivali su mu grčke i rimske obrede i običaje; mjesto da su upoznali temeljito s odličnim muževima i značajevima, hranili su mu duh nezgrapnim pripovijetkama za djecu; [...] (Kozarac 1997: 113)

Ali niti za svoje vlastito pripovijedanje za djecu u *Pričama djeda Nike* Josip Kozarac ne pokazuje previše oduševljenja u *Autobiografiji*:

Premda te pričiće, osim svježeg mladalačkog jezika, nemaju nikakve vrijednosti, ipak rado prevrćem po njima, da li zato, što su prvorođenčad, ili zato, što me živo sjećaju na onu zlatnu dobu prve mladosti – to Ti ni sâm ne znam pravo reći.

One su moja prva škola, moje prvo vježbalište, i što god sam kasnije napisao, ništa mi nije onako lako teklo iz pera kao one. (Kozarac 1997: 403)

U šest pisama koje je Josip Kozarca uputio Pavlu Markoviću (Marković 1951) dok su obojica bili studenti 1877. i 1878. Kozarac naširoko raspravlja o svojim književnim radovima, planovima, poteškoćama u objavljivanju u

književnim časopisima i novinama (almanah *Hrvatski dom, Viencu, Obzoru, Agramer presseu*) a da niti jednom riječju ne spominje da mu se upravo dok piše ta pisma objavljuju *Priče djeda Nike* u *Pučkim novinama*. Očito Kozarac nije smatrao taj dio svog književnog djelovanja dovoljno relevantnim za uključivanje u književnu korespondenciju s Pavlom Markovićem.

Je li Josip Kozarac u pravu kada za *Priče djeda Nike* tvrdi da „nemaju nikakve vrijednosti”? Kao i drugi povjesničari, a vidjeli smo kao i on sam, *Priče djeda Nike* možemo staviti u kontekst cjelokupnog Kozarčeva opusa, koji onda uklapamo u kontekst hrvatske realističke književnosti i, na kraju, u opću povijest hrvatske književnosti. U tom slučaju nije teško složiti se s kritičarima i samim Kozarcem da te *Priče* nemaju velike vrijednosti. No, ako *Priče djeda Nike* umetnemo u kontekst hrvatske dječje književnosti onoga doba, a potom i u niz koji vodi do njih i nastavlja se nakon njih, *Priče* neće postati bolje književno djelo, ali će se zato pojaviti na logičnom mjestu u povijesti hrvatske dječje književnosti: na mjestu koje je važna spona između prethodnih moralističkih pripovijedaka i, pripovijetki o radu koje se na njih nastavljaju, a koje su opet, sa svoje strane, prethodile socijalno angažiranoj dječjoj književnosti tridesetih godina dvadesetog stoljeća. Stoga moramo postaviti pitanje što se događa u hrvatskoj dječjoj književnosti između 1877. i 1880.

U to vrijeme u hrvatskoj dječjoj pripovijesti dominantan je utjecaj njemačkoga pisca Franza Hoffmanna,¹⁰ čije je moralističke pripovijetke 1865., u prijevodu Ivana Filipovića, objavio Lavoslav Hartman pod naslovom *Franje Hoffmanna 150 čudorednih pripovjeka za mladež obojega spola*. Otada pa do kraja drugog svjetskog rata te su pripovjetke doživjele brojna izdanja kao *Franje Hoffmanna trideset i dvije pripovijetke za mladež*, odnosno „...trideset i šest...”, odnosno „...četrdeset...”, odnosno „...četrdeset i dvije...”¹¹. U tim kratkim moralističkim pripovijestima pisanim prema obrascima tzv. *crne pedagogije* dobra djeca (često siromašna siročad) budu nagrađena kakvim nasljedstvom ili skrbništvom dobročinitelja, a zločesta su djeca redovito kažnjena strašnim stradanjem ne toliko zbog svojih prijestupa koliko zbog neposlušnosti prema odraslima (roditeljima, učitelju ili kojem drugome odraslom). Kazne uvijek mnogo puta premašuju počinjeni prijestup.

¹⁰ Franz Hoffmann je minoran njemački pisac koji je, međutim, itekako utjecao na razvoj hrvatske dječje književnosti. Za detaljniji prikaz i ocjenu utjecaja Christopha Schmidta i Franza Hoffmanna na hrvatsku dječju književnost 19. st. Usp. Majhut 2005: 14–17.

¹¹ 32+36+40+42=150 pripovijedaka.

Ivan Filipović, Hoffmannov prevoditelj, 1878. izdaje *Jagodnjak*, zbirku pripovijedaka i pjesama za djecu, u Hoffmannovoj maniri, kao prvu u nakladničkom nizu *Knjižnica za mladež* nakladnika Hrvatskog pedagoško-književnog zbora pa time daje svojevrsnu intonaciju koja će još dugo odzvanjati kroz taj nakladnički niz. Ljudevit Tomšić¹², urednik *Pučkih novina*, izdaje 1. svezak *Djetinjeg vrtića* 1875. a drugi svezak upravo 1877. godine¹³ kada i Kozarac počinje objavljivati u novinama *Priče djeda Nike*. I Tomšić piše moralističke pripovijetke.

Možda je najočiglednija osobina Kozarčeva pripovijedanja za djecu to što su sve *Priče djeda Nike* prije svega poučni primjeri, bilo pozitivni bilo negativni, koji čitatelju trebaju pokazati kakvo postupanje likova vodi u sreću i prosperitet a kakvo u nesreću i propast. Pa i same *Priče djeda Nike* upućuju na način kako ih treba shvatiti:

Mladić [Mato] navršio osamnaestu, dvadesetu, dvadeset drugu godinu, oženio se – al je ostao pošten i čiste duše kao srebro. Braća [Ivo i Franjo] su trošila – on je čuvao i sticao, braća bila lopovi – on poštenjak, braća se skitala za krađom i pijanstvom, pa umrla gadnom smrću – on radio i živio sretno...

– Izbirajte, djeco!

– Mato! viknusmo svi.

– Tako je! Noć je pala, zahladilo je, treba na počinak, dovrši djed Niko. (Kozarac 1939: 62)

---

¹² Dapače, Ljudevit Tomšić je od 1873. izdavao i bio glavni urednik dječjeg časopisa *Bršljan* koji će prestati s izlazenjem 1876. Ljudevit Tomšić je 1870./71. u Karlovcu izdavao i dječji časopis *Zlatni orasi*. Iduće godine, 1877., nakladnik Mučnjak i Senfteleben pokreće časopis *Pučke novine*, kojima je urednik isti taj Ljudevit Tomšić i koje izlaze sve do 1880. Ljudevit Tomšić ponovno pokreće svoj časopis *Bršljan* i kreće s njegovim 4. godištem 1889. i to kod istog nakladnika: Mučnjaka i Senftelebena. Tomšiću, izgleda, uredničko srce, koje je očigledno imalo sklonosti prema dječjoj književnosti i prije i poslije *Pučkih novina*, nije dopustilo da na stranice *Pučkih novina* ne pusti barem malo i dječje književnosti. Tada je, ne zaboravimo, još uvijek u društvu posve uobičajena kulturološka pretpostavka kako su djeca i obični, neobrazovani puk zapravo ista čitateljska publika. Naime, dijele istu nisku obrazovanost (pa ako su u matematici istog znanja nisu li i u svemu drugome), dijele istu sklonost egoističnom (neodgovornom) uživanju koja je rezultat nagona nezauzdanih odgojem i uljuđenim ponašanjem.

¹³ Treći svezak *Djetinjeg vrtića* je objavljen tek 1887.

Poučnost, želja da se predoči živi primjer kakva pozitivna ili negativna postupanja, je najvažnija osobina koju Kozarčeve priče dijele s njima suvremenim moralističkim pripovijetkama. Upravo ta preskripcija, taj idealno naznačeni put koji bi trebalo slijediti ako društvo kao cjelina želi napredovati kao da je svojstven onodobnoj dječjoj književnosti. Naprotiv, deskripcija, snimka suvremenog društvenog stanja svakako je u *Pričama djeda Nike* u drugom planu. I nesumnjivo je da preskripcija u *Pričama djeda Nike* dominira nad deskripcijom.¹⁴

No, u Kozarčevim pripovijetkama za djecu pojavljuje se i jedna nova sastavnica. Moralni likovi nisu nagrađeni samo zato što su moralni već moralnost uopće omogućuje takvim likovima sposobnost djelovanja i marljivog i ustrajnog rada. Stoga će i kod Kozarca moralni likovi biti nagrađeni upravo kao i u moralističkim pripovijetkama, ali iz posve drugog izvora: ne iz vreće Božjeg milosrđa ili zbog skrivenih putova božje Providnosti već zato što im je moralnost omogućila radišnost i ustrajnost. Bogatstvo i blagostanje nisu rezultat sretnih okolnosti već su rezultat rada, umijeća i znanja. Naprosto, Kozarac je tradicionalnoj pripovijetki, i već postojećem književnom modelu, dodao još jedan zupčanik, još jednu transmisiju: rad, marljivost, upornost.

Materijalni aspekti života, svijet rada i privređivanja, novac i novčane vrijednosti ulaze s Kozarcem u dječju književnost: „Stipo nosi 8 for. srebra u džepu” (Kozarac 1939: 22); „Imao sam 50 forinti i 6 ovaca. Jest, danas se čovjek sa 50 for. ne može ni okrenuti, al tada – prije 50-60 godina...” (42); „nijesu im žene kupovale kavu, cipela po 4 forinta i ostalih ludorija!” (51); „Kupio sam ti čizme, najljepše, što sam ih mogao nać – 15 srebrnih forinti!” (98); „Ta mala Evica nosi 4 niza velikih žutih dukata...” (138); „Al Đuka haje i ne haje za to; njegovo je bilo, da mu je mati morala svake nedjelje dat dva tri forinta” (177).

---

¹⁴ Nekrolog objavljen dan iza piščeve smrti u *Narodnim novinama* ne samo da je precizno imenovao čitateljsku publiku (uz ostale eksplicitno je navedena i zrelija omladina) već je uočio i dualni aspekt Kozarčeva pripovijedanja: deskripciju (precizan opis zatečenog stanja) i preskripciju (način kako bi trebalo izaći iz zatečenog stanja): „Doduše, teška i neizlječiva bolest nije dopuštala pokojniku već od više godina ovamo da piše, ili ako je što pisao unatoč bolesti, nijesu mu možda čudne naše nakladničke prilike dale, da s kojim novim djelom izidje na javu; ali zato ipak ne samo da nije Kozarac bio zaboravljen, premda su mu zadnje pripovijesti štampane već prije desetak godina, nego je na suprot ostao miljenik zrelije omladine i izkusnije srednje generacije hrvatske, jer je jedna i druga nalazila u njegovim pripovijestima ne samo umjetnički ocrtan pravi suvremeni život našeg naroda u Slavoniji, nego takodjer označen put, kojim bi valjalo poći, da se preporode i viši i pučki slojevi naroda”. (**1906: 2)

Dvije su pokretačke i najčešće teme *Priča djeda Nike*: nesloga unutar osnovne ljudske zajednice u kojoj bi morala vladati sloga (najčešće bratska, ali i u obitelji između roditelja i djece, muža i žene); i osobna lijenost-marljivost (ponekad kombinirana s općom društvenom lijenošću koja se manifestira u zaostalosti i nepokretnosti, nevoljkosti da se stvari pokrenu i unaprijede, prepuštanju lošim običajima – kao da se od Relkovića ništa pomaklo nije).

U moralističkim pripovijetkama vrlina ili mana djeteta nikada nije rezultat okolnosti ili pogrešnog odgoja. Odgoj, to jest odrasli, nikada i nikako ne smiju u moralističkim pripovijetkama biti dovedeni u pitanje. Okolnosti, ma kako nepovoljne bile, kao što su siromaštvo, smrt roditelja ili skrbitelja, ne mogu biti opravdanje za kretanje na loš put već, upravo suprotno tome, prilika za iskazivanje istinske vrline. Zato se stječe utisak da su dječji junaci moralističkih pripovjedaka već svojim rođenjem obilježeni vrlinama ili karakternim nedostacima.

Naprotiv, Kozarac smatra da se svi ljudi rađaju jednaki:

Nekate mislit, da se je kukavica i nevaljanac nevaljancem rodio, sačuvaj Bog! Kad se rodimo, svi smo jednaki – istom kašnjenje budemo ono, kakovom je tko stazom krenuo... Pazite roditelji dobro na tu stazu! (Kozarac 4, 24: 188)

Svi se rađamo istih voljnih sposobnosti, a tek kasnije kroz odgoj i životne okolnosti stječe se radišnost, marljivost, poduzetnost.

Kozarčevo uvođenje materijalnih odnosa i svijesti da će dobro i prosperitet doći isključivo zahvaljujući vlastitom radu potpuna je novost za pripovjedni svijet dječjih moralističkih pripovijedaka u kojemu su se likovi kretali isključivo pokretani vrlinama ili manama svojih karaktera, a njihovo je djelovanje bilo mehanički i direktno povezano s izvršnim instancama Božjeg suda. Kozarčeve vrijednosti i njegovo isticanje kulta rada naslijedit će u hrvatskoj dječjoj pripovjednoj književnosti Davorin Trstenjak (*Savka i Stanko* 1982., *U radu je spas* 1985.), Dragoslav Heiligstein 1930. i tako pripremiti teren za pojavu socijalno angažiranih dječjih romana Mate Lovraka i Josipa Pavičića¹⁵.

¹⁵ Romane Mate Lovraka *Deca velikog sela* 1933. i *Družba Pere Kvržice* 1933. te roman Josipa Pavičića *Poletarci* 1937.

Dakle, tek smještanjem *Priča djeda Nike* u povijest hrvatske dječje književnosti one zadobivaju svoje puno i primjereno značenje.¹⁶

Još preostaje pitanje što *Priče djeda Nike* zapravo obuhvaćaju, drugim riječima, koja pripovijedanja naslov *Priče djeda Nike* činjenično pokriva.

Već smo ustanovili da tri pripovijetke objavljene 1880. u *Pučkim novinama* pod zajedničkim naslovom *Priče djeda Nike* nisu ušle u monografiju objavljenju iste godine.

Ali te tri pripovijetke izgleda nisu i jedine pripovijetke koje pripadaju tom ciklusu. Svjedočenje Josipa Milakovića baca posve novo svjetlo na pitanje opsega korpusa pod naslovom *Priče djeda Nike*. To nikako nisu samo pripovijesti *Moj djed* i *Slavir*.

Otvorivši „Male pripovijesti” našeg slavnog Kozarca, opazih, da je u indeksu pored priče „Moj djed” zabilježeno, da je tiskana prvi put u „Viencu” g 1892. [...]

Kozarčeva priča „Moj djed” tiskana je prvi put g. 1887., dakle pet godina prije, no što osvanu ponovno tiskana u „Viencu”, u mom listu „Hrvatskoj omladini”¹⁷, što no sam je pokrenuo 1885. godine, namijenivši je odraslijoj školskoj mladeži, kojoj je ona prije „Pobratima” bila prvi i jedini njezin list. Kako sam se, svršivši gimnaziju, odlučio za učiteljski stalež, a ne dobivši radi jednog izbora već obećane mi štipendije, odoh po savjetu pokojnog školskog

¹⁶ Iako to ostaje posve izvan zacrtanih okvira ovoga rada valja, makar samo u fusnoti, upozoriti na još jednu okolnost. Razmatranje pripadnosti pojedinih književnih djela Josipa Kozarca dječjoj književnosti ili pak književnosti za mladež kao da dodatno otežava nakladnička povijest i onih Kozarčevih djela koja, kako se to općenito smatra, neupitno pripadaju književnosti za odrasle. Naime, 1953. nakladnik Znanje iz Beograda na ćirilici kao 54. knjigu u nizu *Školska biblioteka* objavljuje *Mrtve kapitale* (2. izdanje u Nolitu 1958.). Beogradska Kultura izdaje *Mrtve kapitale* 1963. u biblioteci *Školsko štivo*. I dok se na ta izdanja može gledati kao na obveznu osnovnoškolsku lektiru namijenjenu uvidu osmoškolaca, koji više neće nastaviti daljnje školovanje i kojima je to posljednja prilika da u školi dođu u doticaj s najznačajnijim djelima nacionalne književnosti, šest izdanja u omladinskoj biblioteci *Jelen* nakladnika Mladosti iz Zagreba (1961. str. 124; 2. izd. 1963. str. 126; 2. izd. (!) 1968. str. 169; 4. izd. 1971. str. 169; 5. izd. 1974. str. 181; 6. izd. 1979. str. 181) nisu namijenjena obveznoj školskoj lektiri već interesu mladeži. Na ovitku prvog izdanja iz 1961. piše: „U seriji romana poznatih hrvatskih pisaca, koji su napose interesantni za naše čitaooce-učenike, izlazi u biblioteci *Jelen* [...]”.

¹⁷ Upravo to objavljivanje pripovijesti *Moj djed* 1887. u *Hrvatskoj omladini* je i navedeno u svesku posvećenom Josipu Kozarcu u *Pet stoljeća hrvatske književnosti*.

nadzornika za pomoćnog učitelja u Kutinu [...]. Pošto ne htjedoh napustiti izdavanje lista, kojega sam izdavao teškom mukom, otkidajući sebi od usta, to odlučih izdavati i drugi tečaj, uređujući ga u Kutini, te se obratih na moje književne prijatelje, da mi pošalju za 1. broj literarnih prinosa, dok se u isto vrijeme pobrinuh za što ljepše ilustracije. [...]

Nadjoh [Kozarca u Lipovljanima] u sobi pored kolijevke, iz koje mu se smiješilo razbudjeno nevinašce. [...] Pošto mu rekoh, što sam došao, preda mi taj slatki teret za čas u ruke, dok mi donese rukopis, i on se naskoro vrati iz druge sobe sa prilično debelim manuskriptom u cijelim tabacima. Položivši dijete, koje gugućući i kliktajući igraše se svojim ručicama, pored nas na stol na jastuku, poče listati, da odabere, što bi bilo za me. Sjećam se, da mi reče, e je to nastavak njegovih „Priča djeda Nike”, a pričanje, koliko vidjeh, ne bijaše u rukopisu podijeljeno naslovima u pojedine cjeline, već je teklo dalje bez prekida. Valjalo je dakle naći takav arak, gdje ne će trebati što rezati, gdje jedan ili više njih zajedno čine neku cjelinu. I tražeći tako izvadi mi najprije priču, kojoj dadosmo naslov „Moj djed”, a iza toga izvadi i opet dva ili tri arka, za koja uglavismo naslov „Slavir”, po istoimenoj šumi [...]. „Moj djed” bude štampan u prvom broju „Hrvatske omladine”, koja je na svom pročelju donijela veliku sliku Zmaja Jovana Jovanovića, što je dadoh sam kliširati u Beču po dojako nigdje ne priopćenoj slici. No kako je tiskara, gdje se list tiskao, na moju nesreću nenadano propala, a ja ne dobih dopusta za Zagreb, to mi od potpuno plaćena broja, koji me stajao oko 200 for., ostade samo cigli štampani istisak, što ga ponijeh iz Zagreba na dan isplate, dok do danas ne znam, kamo ode cijela naklada i oko dvadeset raznih klišeja. (Milaković 1910: 141–142)

Na tri stvari valja u ovom kontekstu obratiti osobitu pažnju: a) Kozarcu dolazi Milaković s molbom da mu da kakav književni prilog za njegov omladinski časopis „Hrvatska omladina”. Na to Kozarac odlazi u drugu sobu i vraća se s „prilično debelim manuskriptom u cijelim tabacima”. Dakle, na Milakovićevu molbu Kozarac smatra da bi za omladinski časopis imao za ponuditi veći broj već gotovih radova; b) Kozarac je cijeli manuskript koji je donio na razmatranje s Milakovićem nazvao **nastavkom Priča djeda Nike**; c) Potom je izvadio jedan dio koji je mehanički najviše odgovarao zato jer se nije trebalo ništa „rezati” to jest jedna cjelina je bila

na jednom arku. To onda znači da su i ostala pripovijedanja bila jednako tako pogodna za omladinski časopis ali pukim slučajem, zato što su prela-zila s arka na arak nisu bila odabrana.

Ako je taj cijeli manuskript bio nastavak *Priča djeda Nike* onda je barem do 1886., godine kada se taj susret Milakovića i Josipa Kozarca morao odigrati, Kozarac nastavio pisati pripovijesti za djecu. Tako je Kozarac nasumično izdvojio dio rukopisa i predao ga Milakoviću, ali daleko veći dio rukopisa je ostao kod autora, Kozarca. Na koje se to kasnije objavljene (ili možda neobjavljene) priče odnosila Kozarčeva primjedba da su one zapravo nastavak *Priča djeda Nike*? Na to pitanje čini se da ćemo moći, udubljujući se u Kozarčevo književno stvaralaštvo, davati samo približne i okvirne odgovore.

U vezi su se s *Pričama djeda Nike* Josipa Kozarca postavljala dva pitanja: prvo, pripadaju li *Priče djeda Nike* dječjoj književnosti i, drugo, na koji dio Kozarčeva pripovjedna opusa se misli kad se kaže *Priče djeda Nike*.

Što se tiče prvog pokazano je da naratološki argumenti kojima su neki povjesničari hrvatske dječje književnosti pokušali osporiti pripadnost *Priča djeda Nike* dječjoj književnosti nisu valjano izvedeni. S druge strane, postavljanje *Priča djeda Nike* u kontekst hrvatske dječje književnosti pokazalo je da *Priče* rabe pripovjedne postupke karakteristične za moralnu priču, ali da je i dalje razvijaju i nadograđuju te da *Priče* time postaju temelj za nove oblike dječjeg pripovijedanja u narednim desetljećima.

Što se, pak, tiče identificiranja dijela opusa Josipa Kozarca koji se može podvesti pod naslov *Priče djeda Nike* ustanovilo se kako ne samo što postoji, do ovoga rada nezamijećena, diskrepancija u objavljenim verzijama *Priča djeda Nike*, već je izgleda i sam Kozarac bio sklon dio svog pripovijedanja smatrati drugim dijelom *Priča djeda Nike*. Drugim riječima, i sam Kozarac smatrao je i za neka druga svoja pripovijedanja da su namijenjenima djeci i mladeži.

Literatura

Primarna literatura

Kozarac, Josip (1877) *Priče djeda Nike*, *Pučke novine*, tečaj I-IV.

Kozarac, Josip (1880) *Priče djeda Nike*, Mučnjak i Senftleben, Zagreb.

Kozarac, Josip (1939) *Priče djeda Nike i druga djela*, Kugli, Zagreb.

Kozarac, Josip (1964) *Mrtvi kapitali, Među svjetlom i tminom, Pripovijesti, Zora i Matica hrvatska*, Zagreb.

Kozarac, Josip (1997) *Izabrana djela*, Matica Hrvatska, Zagreb.

Sekundarna literatura

Anon (1880) *Nove knjige*, Vienac 12, 22, 360.

Anon (1906) † *Josip Kozarac*, Narodne novine LXXII, 193: 2–3 (22. kolovoz 1906.).

Barac, Antun (1963) *Jugoslavenska književnost*, Matica hrvatska, Zagreb.

Batinić, Štefka (2004) *Zabava i pouka dobroj djeci i mladeži: Hrvatski časopisi za djecu i mladež od 1864. do 1945.*, Hrvatski školski muzej, Zagreb.

Biti, Vladimir (1997) *Čitatelj*, Pojmovnik suvremene književne teorije, str. 43–45, Matica hrvatska, Zagreb.

Brešić, Vinko (2015) *Hrvatska književnost 19. stoljeća*, Alfa, Zagreb.

Chatman, Seymour (1989) *Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film*, Cornell University Press, Ithaca and London.

Crnković, Milan i Dubravka Težak (2002) *Povijest hrvatske dječje književnosti: od početaka do 1955. godine*, Znanje, Zagreb.

Crnković, Milan (1978) *Hrvatska dječja književnost do kraja XIX stoljeća*, Školska knjiga, Zagreb.

Deželić, Velimir (1907) *Dva brata Ivan i Ljudevit Tomšić*, Braća hrvatskog zmaja, Zagreb.

Frangeš, Ivo (1987) *Povijest hrvatske književnosti*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb.

Hranjec, Stjepan (2009) *Ogledi o dječjoj književnosti*, Alfa, Zagreb.

Idrizović, Muris (1984) *Hrvatska književnost za djecu*, Matica hrvatska, Zagreb.

Jelčić, Dubravko (1987) „Josip Kozarac danas [predgovor]”, *Josip Kozarac*, Društvo književnika hrvatske – Ogranak Vinkovci, Vinkovci.

Jelčić, Dubravko (2004) *Povijest hrvatske književnosti*, Naklada „Pavičić”, Zagreb.

Ježić, Slavko (1944) *Hrvatska književnost*, A. Velzek, Zagreb.

Kaminski, Martin (1987) „Bibliografija [Josipa Kozarca]“, *Josip Kozarac*, Društvo književnika hrvatske Ogranak Vinkovci, Vinkovci.

- Majhut, Berislav i Dina Franić (2009) *Kuglijev nakladnički niz „Pripovijesti djeda Nike”*, Biobibliographica, str. 129–162, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža”, Zagreb.
- Majhut, Berislav (2005) *Pustolov, siročić i dječja družba: hrvatski dječji roman do 1945.*, FF Press, Zagreb.
- Marković, Zdenka (1951) „Pisma Josipa Kozarca Petru Markoviću”, *Građa za povijest književnosti hrvatske*, knj. 21: 221–232.
- Milaković, Josip (1910) „Kozarčev Djed”, *Savremenik* 5, 2, 141–143.
- Novak, Slobodan Prosperov (2003) *Povijest hrvatske književnosti*, Golden marketing, Zagreb.
- Peroš, Vilim (1940) „Književni rad Josipa Kozarca”, *Hrvatska omladina* 1, 9, 3.
- Šicel, Miroslav (2005) *Povijest hrvatske književnosti XIX st.: knjiga II: Realizam*, Ljevak, Zagreb.
- Štampar, Emil (1964) *Josip Kozarac* [predgovor], Josip Kozarac: *Mrtvi kapitali, Među svjetlom i tminom, Pripovijesti*, str. 7–24, Zora i Matica hrvatska, Zagreb.

SUMMARY

Berislav Majhut

JOSIP KOZARAC IN CROATIAN CHILDREN'S LITERATURE

Josip Kozarac (1858–1906) is considered to be one of the most important Slavonian and Croatian writers of Realism. However, the beginnings of his literary work written for children are seldom mentioned and even less frequently studied. Indeed, a few remarks about that part of Kozarac's literary work disagree on which stories belong to *The Tales of Grandfather Niko* (*Priče djeda Nike*). Such an attitude towards what constitutes the corpus of Kozarac's work under this title is closely linked to the issue of the affiliation of these stories to children's literature.

This study attempts to provide answers to two intertwined questions: first, do *Priče djeda Nike* (*The Tales of Grandfather Niko*) belong to children's literature and second, what is the exact scope of the work known as *Priče djeda Nike*?

Having established that *Priče djeda Nike* undoubtedly belong to children's literature, we will try to find their place in the history of Croatian children's literature. We will argue that this work represents a transitory form of narration between, on the one hand, moralistic stories (which we find in the very popular translations of the stories by German authors Christoph Schmid and Franz Hoffmann and their Croatian epigones) and, on the other, entrepreneurship narratives by Davorin Trstenjak, *U radu je spas* (*Labor Will Save Us*) from 1885 and Dragoslav Heiligstein, *Zlatne ruke* (*Golden Hands*) from 1930, which paved the way for socially engaged realistic novels, such as Mato Lovrak's *Vlak u snijegu* (*A Train in the Snow*) published in 1933 and *Družba Pere Kvržice* (*Pero Kvržica's Gang*) published in 1933, and Josip Pavičić's *Poletarci*, published in 1937. The study will show that the number of stories published in the first monographic edition of *Priče djeda Nike* is different from the number of stories published in *Pučke novine*. The study also analyzes which stories Kozarac himself considered as those belonging to *Priče djeda Nike*.

Keywords: *moralistic tale; instructive narrative; instructive tale; children's literature of the 19th century*